

A PACSIRTA.

„Gyere ide, szállj ide,
Te dalos pacsirta!
Nézd csak, nézd, milyen szép
Aranyos kalitka!
Jobb lesz itt, ha mondom,
Mint kicsi fészekben,
Ugy éjsz majd, éldögélsz:
Kis király se szebben.

„Köszönöm, jó fiú,
Nem kérek belőle;
Jobb nekem szegényen
A szabad mezőbe!
Nem fényes a fészkem,
Mint az a kalitka,
Boldogabb a rögben
Mégis a pacsirta.

Minden, amit kívánsz,
Teljesül egyszerre,
Szép ezüst vályúból
Ihatol kedvedre.
Nem csinálsz egyebet,
Te dalos madárka,
Csak dalolsz énnekem,
Ennyi lesz az ára!”

Fölszállok a porból
Lebegő szárnyamon,
Hirdetem a tavaszt
Szívemből, szabadon.
Dalom nem eladó,
Imádság az nékem!
Szabadságdalommal
Az Istent dicsérem!”

Pósa Lajos.

1942. március 3. hete.

Földrajz.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Erdély felszíne.

Nevelési cél: Hazánk tájainak megismerése és megszerettetése.

Szemléltetés: Táblai rajz, térkép, képek bemutatása.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az Északkeleti-Felvidékről tanultak felújítása és számonkérése.

b) Áthajlás. Kárpátalja visszafoglalása után milyen területet kaptunk vissza az elrabolt országrészekből?

c) Célkitűzés. Ismerjük meg most Erdélyt!

II. Tárgyalás. a) Fekvése, határai. A Visótól és Aranyos-Besztercétől délre az Aldunáig és az Alföldtől keletre az ország határáig terjed a Délkeleti-Felvidék vagy másként Erdély. Legnagyobb hegyvidékünk, az ország területének egy negyedrészre (80 ezer négyzetkilométer.) Hosszú időn át Erdély néven önálló fejedelemség volt, de mindig összeköttetésben állott a testvér Magyarországgal.

b) Felszíné.

Erdély felszíne változatos. Maga is egy kis medence, amelyet minden oldalról hegyek vesznek körül. A medence nem mély, tehát nem is alföld, hanem feülsík. (Nézzük meg a magassági számokat!) Az erdélyi medencét határoló hegyeket három részre oszthatjuk: Keleti-Kárpátok, Déli-Kárpátok és a Keleti-Szigethegységre. Az erdélyi medencéből az Al-

földre három átjáró van: a Szamos, a Sebes-Körös és a Maros völgye.

Vegyük most sorba e részeket. (Szemléltetés térképen, táblai rajz, a tanulók füzetükben rajzolják.)

1. A Keleti-Kárpátok széles, 1500—2000 m magas hegyvidék, mely három hegyvonulatból áll. Jórészt az ország határán a Kárpátok homokkővonulata húzódik; azon belül a Borgói-hegység, a Gyergyói-havasok és Csiki-hegység vonulata következik. A Borgói-hegység és a Gyergyói-havasok a Máramarosi-havasok folytatásai és ezért kristályos kőzetekből épültek, de közöttük itt-ott festői mészkőszikrtek bukkanak fel (Nagyhagymás.) A Csiki-hegység már homokkőből áll s négy láncra szakadozik: Berecki-, Bodoki-, Baróti- és Persányi-hegyekre. — Míg az Északnyugati- és Északkeleti Kárpátokban hágókat, a Keleti-Kárpátokban inkább szorosokat találunk. (Tölgyesi-, Békás-, Gyimesi-, Ojtozi- és Bodzai-szoros.)

A kristályos vonulattal párhuzamosan az Erdélyi-medence szélén halad a vulkáni vagy tűzhányó-vonulat, mely az Északkeleti-Kárpátok vulkánosorozatának folytatása. Az Erdélyi-medence beszakadása után annak peremén éppen úgy tűzhányók törtek fel, mint az Alföld lezökkenésénél. A vulkánosor tagjai: a Kelemen-havasok (Nagy Pietrosz, most Horthy Miklós-csúcs: 2102 m), a Görgényi-havasok és leghosszabb a Hargita-vonulat. A sort a Büdös-hegy zárja be, amelynek aljában még ma is kénes gázokat lehelő üregek vannak (torjai Büdös-barlang). Nyugati oldalán pedig a gyönyörű Szent Anna-tó vize tűzhányó tölesérében gyűlt meg.

A Keleti-Kárpátok vonulatai kis medencéket zárnak be, melyek dél felé mind alacsonyabbak és termékenyebbek. Ezek: a Gyergyói-medence, Felesik-, Alesik-, Háromszéki-medence és a Barcaság.

A Barcaságot délről a Brassói-havasok határolják, honnan merész és vadregényes mészkőszikrtek (2000 m) emelkednek fel. Közöttük a Tömösi-szoroson és a Töresvári-hágón át vezet út Romániába.

2. A Brassói-havasok után a Királykő-csúcsnál a Kárpátok hirtelen nyugatra fordulnak. Egy darabig ezt az irányt tartják meg, majd hatalmas ívben délre kanyarodnak át. Ezek a Déli-Kárpátok. Felépítésük és alakjuk egészen más, mint a Keleti-Kárpátoké, mert őskőzetekből állanak. A Tátra után hazánk leghatalmasabb hegytömege, gerince mindenütt eléri a 2000 métert. Árnyékos völgyeiben a hó egész nyáron megmarad, ezért Erdélyi-havasoknak is nevezik.

A határlánc külső vonulatához tartoznak: a Fogarasi-Havasok, a Parenz, a Vulkán és Damogled-hegységek. A belső vonulat részei: a Sebeni-Havasok, Retyezát, Godján, a Szárkő és a szép Orsovai-hegység. A Fogarasi-Havasok a Tátránál is hosszabb és zordabb hegység, itt van a Déli-Kárpátok leg-

magasabb csúcsa (Negoj: 2544 m). A Refyezát szintén igen zord, lakatlan hegyóriás, amit a kevés turistán kívül csak a havasi pásztorok keresnek föl. A Déli-Kárpátok mint valami hatalmas fal húzódik hazánk déli részén, csak három folyó tört rajta kaput: az Olt a Vöröstoronyi-, a Zsil a Szurdok-, és a Duna a gyönyörű Aldunai-szoroson át távoznak a román földre.

A Déli-Kárpátokhoz még három hegység csatlakozik: a Krassószörényi-Erchegység, Szemenik, Polyána Ruszka. A Szebeni-hegyektől északra találjuk a Kudzsiri-hegyeket. Kettőjük között van a Hátszegi-medence.

3. A Keleti-Szigethegység részei: a Hegyes-Drócsa, az Erdélyi-Erchegység, a Bihar-hegység, Királyerdő (ebben van a Királyhágó), a Gyalui-havasok és a Béli-hegység. A Szamostól nyugatra vannak a Réz-, Meszes-, Bükk-hegység, végül az Ilosvai-hegyek.

4. Az Erdélyi-medencé a felvidék közepét foglalja el. Valamikor ezt is tenger borította, melynek vize részben beszáradt. Az Erdélyi-medencé tehát beszáradt tengerfenék, amit a folyók össze-vissza szabdalnak, s ezáltal helőle hullámos dombvidék keletkezett. Közepes magasságú dombjai (400—500 m) néhol 600—700 m-re emelkednek. Az Erdélyi-Medencét a Maros két részre osztja, az északi kisebb és alacsonyabb medencét Mezőségnek nevezzük, ez fátlan, egyhangú dombvidék.

III. Összefoglalás. Vezérszavak és táblái rajz alapján.

A JUHÁSZ TEMETÉSE.

Szomorúan kondul	Mintha csak éreznék.
A puszták harangja,	Kit fektettek abba,
Az öreg számadót,	Aki őket sokszor
A juhászt siratja.	Meg-megsimogatta.
Viszik a számadót,	Mintha csak éreznék.
Ballagnak utána...	Hogy ki álmodik ott,
Nagy kolompolással	Aki nekik sokszor
Kíséri a nyája.	Kenyeret is adott.
Öre a juhoknak,	Vadvirágos partján
Az öreg komondor,	A könnyező érnek.
Bús harang szavába	Lassan lépegetve
Belevakkant sokszor,	Temetőbe érnek.
Gyöngye kis báránycák	Egy bojtár szájához
Szomorúan bégnek,	Kapja furulyáját:
Mindkét oldalán a	Fújja búcsúzóinak
Koporsós szekérnek.	Az öreg nótáját.